

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Et Altona-skab til 44.000 kroner

H. F. Petersen: Barndomsindtryk fra Åbenrå 1900-1914

M. Kamphövener: De lyste som en stad på bjerget

Der må gøres noget for Ærø

Poul Kürstein: Det nordslesvigske Sporskifte

Avisartikler 1967

JUNI

6 · 1968

44. ÅRG.

Har Danmark været et U-land?

U-landsproblematikkens betydning for moderne historisk forskning.

Program for DANSK HISTORISK FÆLLESFORENINGs sommerkursus 1968 på Herning højskole søndag den 21. juli – onsdag den 24. juli 1968.

Foredrag (fulgt af gruppemøder og diskussioner):

Fhv. Minister Arne Sørensen: Etnologisk sammenligning mellem de nuværende udviklingslande og Danmarks gradvise udvikling fra fattigt land til Velstandssamfund. – Universitetslektor, cand. mag. Niels Amstrup: U-landsproblemet historisk belyst. – Cand. theol. Mads Lidegård: Har Danmark et u-land? (Grønland). – Overinspektør, cand. mag. Holger Rasmussen: Den danske almues reaktion på udviklingens krav i det 19. århundrede. – Universitetslektor, cand. polit. Erling Olsen: Om økonomisk vækst og dens betydning for det historiske forløb. – Universitetsadjunkt, cand. mag. Niels Steensgaard: Om u-landserfaringernes betydning for opfattelsen af det historiske forløb herhjemme.

Der bliver endvidere rundvisning på Herning museum og derefter samtale mellem museumsinspektør, mag. art. Ulla Thyrring og museumsinspektør, mag. scient. Torben Lundbæk: Ud fra nogle genstande i museet forsøges en sammenligning mellem dansk almueliv og dagligt liv i primitive nutids-kulturer.

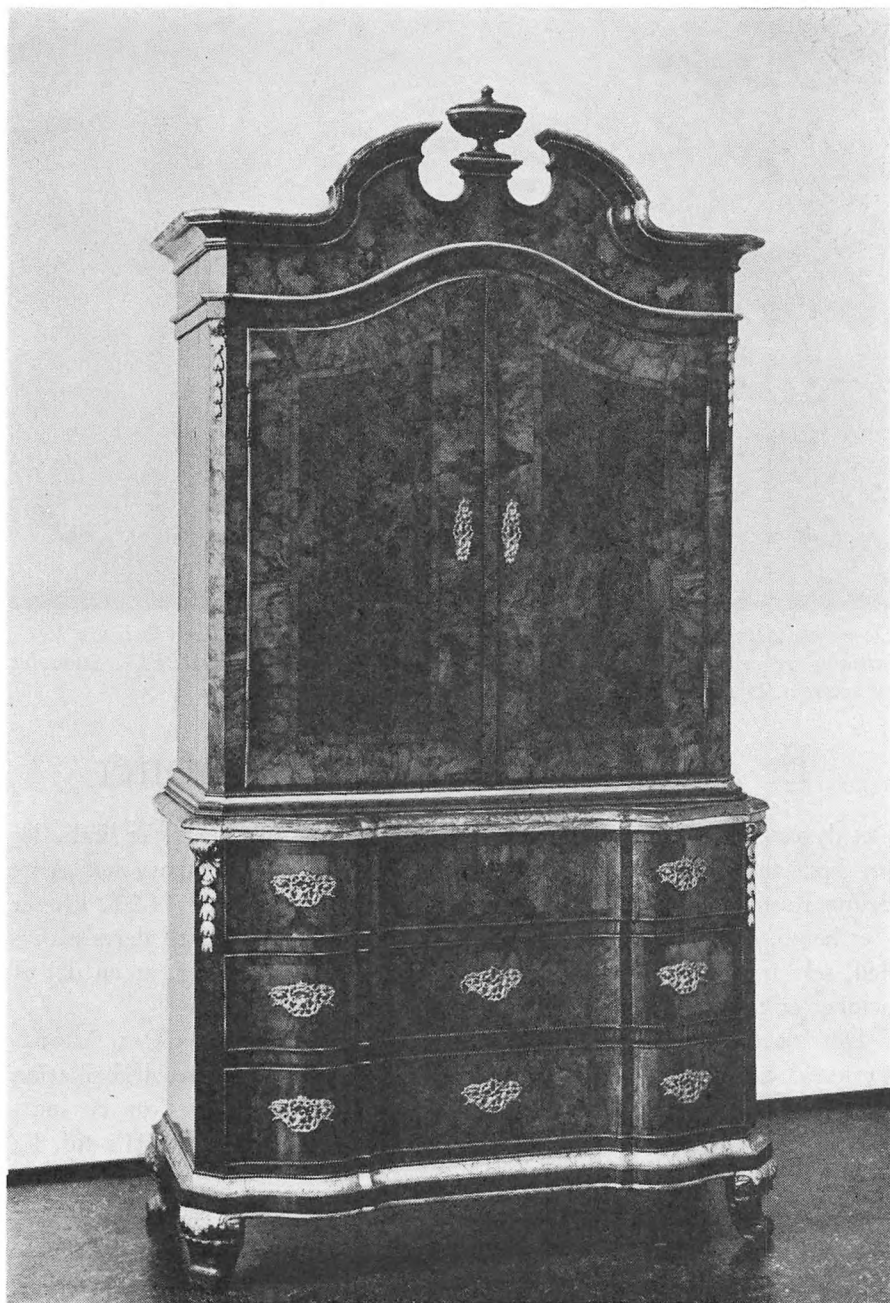
Der kræves ikke særlige forudsætninger af deltagerne, men kursus er især beregnet for lærere, der medvirker i aftenhøjskolen, studiekredse eller lignende fri ungdoms- og voksenundervisning.

Prisen for kost og logi er 43 kr. pr. døgn, i alt 129 kr., hvortil må lægges kursusafgift 40 kr. Deltagerne kan ikke forvente tilskud fra offentlige midler. I øvrigt afholdes alle udgifter til foredragsholdere og gruppeledere m. v. af Dansk historisk Fællesforening med forventet statsstøtte. Kun de første 50 tilmeldte kan optages.

Skriftlig indmeldelse må finde sted senest 15. juni til kursus-leder, overlærer Ole Warthoe-Hansen, Blåregnevvej 17, 8900 Randers.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

der udsendes af *Historisk Samfund for Sønderjylland* som selvstændig publikation, koster årlig 22.50 kr. incl. MOMS og gratis tilsendt. Abonnement og enkeltnumre (2.00 kroner stykket plus MOMS og porto, særnumre beregnes der dog en højere pris for) kan bestilles hos ekspeditionen, Landsarkivet, Åbenrå, tlf. (046) 2 46 83 eller på redaktionens adresse, H. P. Hanssensvej 9, Haderslev, tlf. (045) 2 17 37. Prøvenumre tilsendes gratis på anmodning.

Det dyreste møbel, der er solgt på auktion i Danmark, er dette smukke skab, som er udført i nøddetræ med guldlister. Skabet er fremstillet i Altona ca. 1780.

De gamle Altona-møbler blev mærket med et lakstempel, der bar Christian VII's initialer og ordene »ALTONAER FABRICK WAAREN STEMPEL«. Stemplet er omtrent 25 mm i diameter.

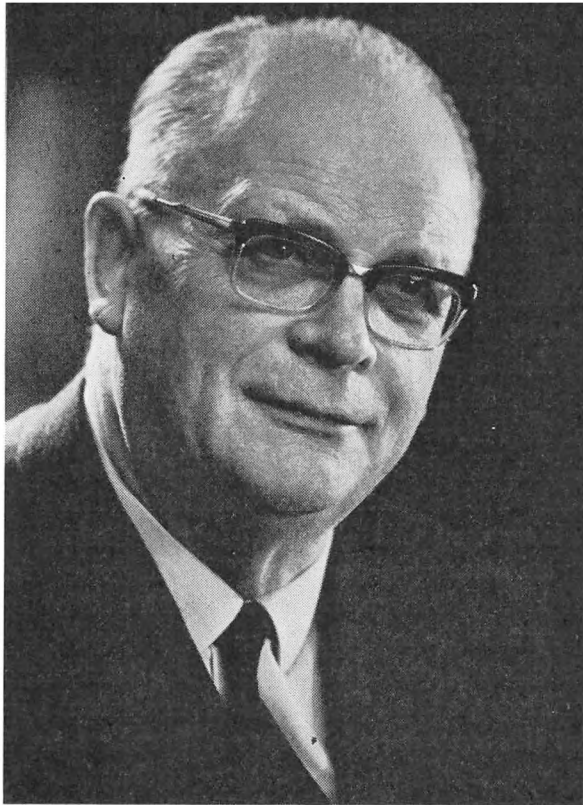
Et Altona-skab til 44.000 kroner

Det dyreste møbel, der er blevet solgt på en dansk auktion, er et skab, der for kort tid siden blev købt af Altonaer Museum i Hamborg hos Arne Bruun Rasmussen, København. Museet fik hammerslag ved 44.000 kroner – et beløb, der siger noget om de midler, tyske museer har til deres rådighed, selv om museumsdirektør Dr. Gerhard Wietek oplyser, at en del af beløbet er privat tilskud.

Det meget smukke og velbevarede skab er fremstillet på et Altona-værksted ca. 1780. Inden for den tids nordeuropæiske møbelfabrikation har Altona-møblerne haft en særstilling, men der foreligger kun en sparsom litteratur om snedkerværkstedet i Altona på Christian VII's tid. På museet er man nu ved at ordne materialet til en samlet fremstilling, og det dyre køb må ses på denne baggrund – man har allerede erhvervet adskillige Altona-møbler med det ovenfor gengivne stempel. Efter Christian VII's død gik man over til at signere de nye møbler med et brændt mærke med Altonas byvåben, før de blev solgt i kongeriget og hertugdømmerne.

Skabet, der er af nøddetræ og pyntet med guldlister, er 238 cm højt, 122 cm bredt og 53 cm dybt. Det har hidtil været i privateje, og det var vurderet til knap det halve af auktionsprisen.

ibs.

Barndomsindtryk fra Åbenrå 1900-1914

Inden pastor H. F. Petersen, Satrup, døde i december 1966 havde han arbejdet med sine erindringer, og her bringes et udsnit med slægtshistorie og minder fra barndomsbyen Åbenrå.

*Ingen må tro, han kan udslette
sin ungdoms første indtryk.*

Goethe.

Jeg kom til Åbenrå i foråret 1900 – fra Holsten og med engelsk syge, ikke fyldt to år. Da jeg forlod Åbenrå i begyndelsen af maj 1914, var det for at uddanne mig til en gerning inden for danskheden i Sønderjylland.

Mine barndoms minder er da helt knyttede til Åbenrå, og selv om jeg fortryder mange ting i mit liv, fortryder jeg ikke at være vokset op netop i den by og netop på den tid. Heller ikke håber jeg at komme til at fortryde, at jeg lader medfølgende blade udgå på tryk. »Børn taler rent ud

af posen,« siger H. C. Andersen i »Børnesnak«, og barndomsminder skulle jo gerne ligge så nogenlunde midt imellem en ædruelig Baedecker, en fantasifuld Herman Bang og en revsende H. C. Andersen. Min hensigt her er derfor ikke objektivt at skrive Åbenrås historie på den tid, kun at fortælle personligt, hvad jeg selv husker derom. Hvis nemlig alle var bange for at tabe deres ansigt, og ingen fortæller om tider og steder, personer og tildragelser, så blev historien kun blege opremsninger af ydre kendsgerninger.

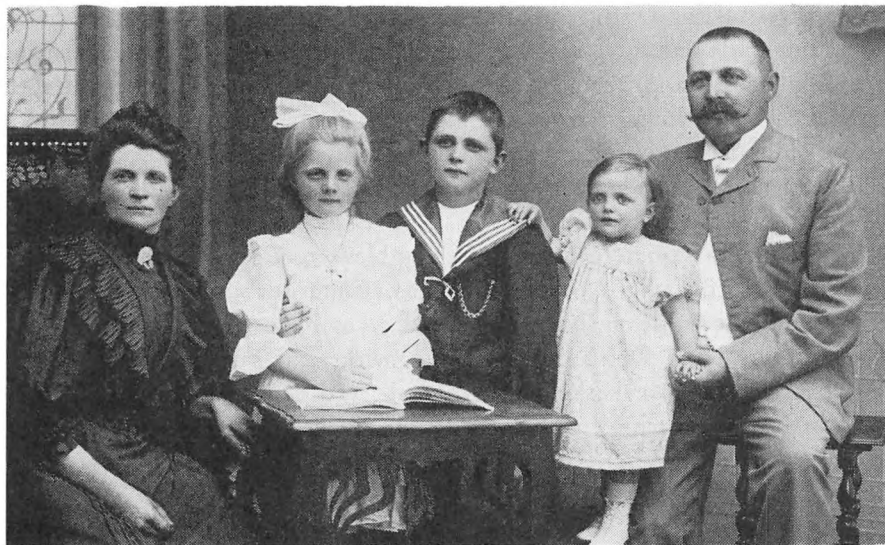
Først må jeg give en forklaring angående mit livs første rejse fra Oldenborg i Holsten til Åbenrå. For min slægt er hverken tyskere, slaver eller vender, kun skikkelige nørre- og sønderjyder, vederhæftige, men med rindende blod i årerne.

Min morfar, Anders Peder Pedersen, opholdt sig kun de første 8 måneder af sit liv på gården Lille Fjølstervang i Vorgod, sydvest for Herning, hvor også hans far Peder var født, medens moderen Edel var fra Herning. Det må antages, at kårene ikke har været strålende, for Vorgod sogns afgangsliste melder: »Peder Pedersen afrejst 1. oktober 1837, 29 år, husmand og daglejer i Fjølstervang, til Holsteen.« Medens hans kone foreløbig blev hjemme, vandrede han ned til landet syd for Kongeåen, som den gang i kongeriget ofte kaldtes Holsten. 18. november 1838 er han atter hjemme, og den 15. august 1839 fødtes min morfar.

I april det følgende år rejste hele familien til Nordslesvig og bosatte sig i egnen syd for Haderslev. 1855 blev Anders konfirmeret i Vilstrup kirke, men har sikkert allerede været ude at tjene på det tidspunkt. Han var med i krigen 1864 og medbragte i sin tornyster en kanonkugle fra Dybbøl skanser. 1867 stod hans bryllup med Bodil Kjestine Kyhl fra Hoptrup. Han døde i 1897 og boede den gang i Genner bomhus, som endnu står, efterladende sin hustru og tre sønner og en datter, Ellen Bothilde, født den 19. august 1870; hun blev min mor.

Selv har jeg ikke kendt min morfar. Han var ikke stærk af helbred; alligevel hørte han i udpræget grad til lunets sønner og var en stor børneven og skælm. Mormor var en dygtig og energisk kvinde, ikke nem at bides med. Hun døde først i januar 1914, så hende husker jeg levende som en skæmtsom og god gammel kone, som ofte overraskede os ved morgenkaffen, til fods fra Djernæs, et par miles vej. I hendes hyggelige stuer med de mange blomster i vinduerne og de gamle sager i stuen indåndede jeg første gang duften fra den jævne mands daglige liv i gamle dage. På sine ældre dage var hun meget tunghør, men stadig åndsfrisk og optaget af sin sognepræst Hans Tonnesens Indre Mission.

Det knob ofte mormor at følge med tiden, konservativ og nøjsom som hun var. Tit rystede hun på hovedet, når hun hørte om sine børns anskaffelser og mine fremtidsplaner. Til min ene morbror, som den gang var postbygningsinspektør og derfor forflyttedes fra sted til sted Tyskland

Bogtrykkerfamilien ca. 1910. Fra venstre: Ellen Bothilde Petersen (19. 8. 1870 – 8. 4. 1952), Bodil Petersen, g. Hansen (f. 1. 2. 1900), Hans Friedrich Petersen (3. 6. 1898 – 3. 12. 1966), Anni Petersen (3. 8. 1907 – 25. 1. 1966) og Magnus Chr. Petersen (2. 10. 1871 – 22. 5. 1940).

har han sikkert nydt den frie tilværelse i fulde drag. »Ja, du lignede vist en rigtig boss!« plejede mor at sige, når far fortalte om sin lange rejse, og nægte kunne han ikke, at han godt havde kunnet finde på at lappe de bukser, som hundene havde sat deres tænder i, med stoffet af sin paraply, når han ikke havde andet.

Som få var far stolt af sit arbejde eller sin »kunst« og hilste altid senere fremmede typografer, som så indenfor i hans eget trykkeri »mit Gunst«, med den gamle laugshilsen »Gott grüss die Kunst!«, ligesom et stort billede af Gutenberg indtog hæderspladsen på en af væggene i vort hjem lige til hans død.

Man forstår, at far efter sin hjemkomst længtes efter en stilling og et hjem. I 1897 fik han begge dele i den lille by nær Grossenbrode, Oldenburg i Holstens østkant. Her fandtes dengang et meget anset trykkeri, det Fraenckelske; her fik far arbejde, og hertil bragte han sin livsledsagerinde, min mor. Også hun havde været tidligt ude at tjene, nemlig fra sit 12. år, og vel lidt for sin dygtighed og hurtighed blev hun overalt, hvor hun kom frem. Hos en amtsdommerfrue lærte hun finere madlavning, og forknytt var hun aldrig.

Oldenburg var en lille by på godt 2.000 indbyggere, og livet formede sig ret stillestående. Alle kendte hverandre og fulgte småborgerligt nøje

Fra Sønderport.

Ved siden af »Schwennesens Stiftelse« (der blev oprettet 1779 af købmand J. Schwennesen), boede træskomand Petersen, hvis halve hus ses i forgrunden til højre. I dette hus, som er bygget i begyndelsen af 1800-tallet, tilbragte H. F. Petersen en lykkelig tid som nabo til toget og åen med broen og dens færdsel.

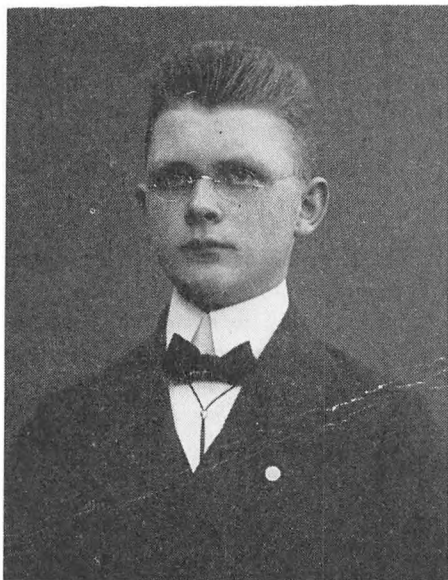
hyggelige, for andre noget uforståelige sprog med de mange helt gammel-danske udtryk som »øjt« (råbte), »kruggo« (krudtgård = have), »kritte-ba'r« (hjulbør) samt »æ«, hvor far sagde »a«. Og det mærkelige var, at vi vedblev inden for familiens kreds hver at tale sit sprog. Jeg lærte tidligt, at sproget ikke blot er udtryk for en nationalpolitisk bekendelse; i Åbenrå talte jeg med tysksindede skolekammerater sønderjysk, lige så vel som jeg stadig taler sønderjysk med tysksindede nordslesvigske akademikere. Mon ikke det samme gælder for plattysk?

Plattysk hørte jeg så godt som aldrig, selv om fiskere og håndværkere talte det. Først da jeg kom i skole – i borgerskolen – lærte jeg højtysk. Min mor beklagede, at jeg ikke kunne det, men lærer Jepsen sagde: »Det skal jeg nok lære ham.« Og han lærte mig det og meget andet. Højdansk har jeg aldrig talt i min barndom, selv om jeg forstod det. Vi syntes, det var flovt og indbildsk at »tale«; vi andre »snakkede«.

Da vi kom til Åbenrå, kom vi først til at bo i Slotsgade ikke langt fra gamle kaptajn Fischer; så flyttede vi til Sønderport, forbi »æ lang hus«, og derfra har jeg mine første minder om ture med min far ud ad »Tønner Lanvej« for at plukke kaninfoder, om en legekammerat Petra og »Politi Matzen«, som ikke ville tåle, at vi hang bag på vognene. Når mine forældre skulle til »bogtrykkerbal«, blev vi passet af Johanne Höffner, som proppede æblekage i vor mund, når vi skreg, og så skreg vi endnu højere.

H. F. Petersen har også boet i Gildegade 15, et langhus fra 1752 med to symmetriske karnapper. Huset er bygget som et tofamiliehus, og familien Petersen boede til venstre. Det »store, grimme vindue« kan lige skimtes yderst til venstre i billedet. Mens de ældre huse i Åbenrå har tilbyggede karnapper, har huse, der er opført efter ca. 1740, »medfødte« karnapper. Åbenrå-karnapper er – i modsætning til Tønder-karnapper, der er bygget udelukkende af glas og træ – en grundmuret udvidelse af stuen med almindelige vinduer og brede, murede piller.

Lærerne var allesammen dygtige, men ikke allesammen lige venlige og i stand til at holde disciplin. Den eneste, jeg ikke kunne forliges med, var skrive læreren Westphal, medlem af krigerforeningen og på nakken af mig, fordi jeg var dansk. En anden, Buntzen, drillede mig nogle gange i klassen med hensyn til det nationale, og Rówekamp drillede jeg med hensyn til det religiøse, men det ødelagde ikke vort gode forhold. Lærerne var ikke bange for at tale med os om andre ting end faget, så jeg har været glad for min skole, som har givet mig mere end kundskaber. Den, som ikke talte med os om andet end pensum'et, var professor Herting; ham mindes jeg med stor hengivenhed alligevel.

Herting stammede fra byen Slesvig og var en typisk repræsentant for den preussiske skole. Han forlangte ubetinget lydighed af eleverne, sandhed, orden og retfærdighed i alle forhold. Ved en brandøvelse viste han sin ubestikkelighed: sjældent har han skældt således ud som den dag, hvor provstens søn imod bestemmelserne ville redde sin tornyster, da alarmen lød. – Det siges, at jeg var hans kæledægge; det følte jeg egentlig ikke, for mig buldrede han lige så ofte og voldsomt overfor som overfor de andre, og jeg kunne dog som regel give svar i fransk. Da krigen kom, blev han »Hauptmann« i Flensborg og skal have behandlet sine rekrutter som skoledrenge, d.v.s. med skraphed; sit gode hjerte viste han ikke ofte.

Men under den dansk-tyske højspænding i årene før første verdenskrig fik jeg den uforglemmelige oplevelse, at netop Herting gav mig et bevis på en preussers bedste sider: agtelse for modstanderen.

Præstegården i Stepping, der gennem et halvt århundrede var et centrum for den herrnhutiske bevægelse i Nordslesvig.

De lyste som en stad på bjerget -

I slutningen af 1700-tallet fandt en lokal vækkelse sted i de to nabosogne Stepping og Frørup; præstegården i Stepping blev et udgangspunkt for den herrnhutiske bevægelse, og redaktør Morten Kamphövener, Åbenrå, fortæller om bevægelsen.

Den, der i dag fra Christiansfeldtvejen kaster et blik ned mod den afsides liggende Stepping præstegård, vil næppe tænke på, at den i mere end et halvt århundrede i slutningen af 1700-tallet var udgangspunktet for en religiøs vækkelse, der ikke blot bredte sig ud over hele Nordslesvig, men også forgrenede sig ud til kredse i det øvrige land, navnlig til Vestjylland og til Fyn. Fra en svag begyndelse i 1730'erne fik den en så omfattende tilslutning i Stepping og i anneks sognet Frørup, at de to sogne med et citat fra Matthæus evangelium blev betegnet som »en stad, der ligger på et bjerg, der ikke kan skjules.«

Af sognenes ca. 980 indbyggere var der da 144 voksne personer, som tilhørte de vaktens kreds, og dermed var der taget et stort skridt hen imod oprettelsen af Herrnhuter-kolonien Christiansfeld, der fandt sted 1773. Dermed havde bevægelsen nået sit kulminationspunkt i de to sogne. Nogle

»Jomfrugangen« ved kirkegårdsdiget i Stepping med huset, hvor de ugifte herrnhutiske søstre havde deres bolig.

som plejere for unge piger, alt efter herrnhutisk mønster. De boede i et hus ved kirkegårdsdiget, i en smøge, der fik navnet »Jomfrugangen«. Huset findes endnu. Det kunne knibe for de fremmede og vel også for sognefolkene at gøre sig forståelige. Da broder Georg Thomas Pfohl 1763 blev stationeret i Stepping, ærgrede det ham, at han ikke var kendt med det danske sprog. Men, hedder det i en indberetning, »Frelseren hjalp ham, så søstrene og han lærte at forstå hinanden.«

En af de betydeligste af de herrnhutiske udsendinge var uden tvivl den mähriske tømmer Andreas Grassmann, der fra 1745 til 1752 sammen med sin hustru boede i præstegården. Han var efter vidtstrakte rejser blevet en erfaren mand, og da han kom til Stepping, fik han nok at gøre med at dæmpe den uro, der her og andre steder var opstået blandt de vakte, og som havde medført, at regeringen måtte skride ind. Kastrup var af den opfattelse, at uroen skyldtes, at der var dukket åndeligt hovmod og sværmeri op i hans sogne, men årsagen har nok snarere været den modstand, brødrene mødte fra den mere gammeldags-ortodokse del af sogneboerne, som ikke fandt behag i de vaktens væremåde.

Imidlertid lykkedes det Grassmann at skabe ro, hvorved han vandt stor anseelse, endog i den grad, at biskop Brorson i Ribe bad ham om at besøge

mindst de danske blade gjorde en god gerning. I regelen vil et nyt stednavn få den form, som myndighederne giver det. I dette tilfælde ville man dog ikke finde sig i det udanske navn »Nordschleswigsche Weiche«, og man skabte selv sit eget navn eller rettere: navne, for man havde jo ikke en egen myndighed, som kunne give et navn officiel støtte og fasthed, og der var flere opfattelser af, hvad stedet burde hedde.

Jens Jessen omtaler stedet i sin lille gode bog »Mellem Østersø og Vesterhav«, 1887. Jessen var et sprogligt bevidst menneske, som hele livet igennem ikke alene gjorde omfattende brug af sproget som et redskab i den sproglige, kulturelle og politiske kamp. Men han arbejdede også videnskabeligt med sit modersmål, udgav en bog om dets retskrivning og blev aldrig træt af at lave lange lister over beslægtede ord, og til sin død syslede han med en stor dansk ordbog, som endnu L. P. Christensen har hjulpet ham med. Jens Jessen var purist, d.v.s. sprogrenser. Han var særdeles stiv i fremmedords stavning og tyd og rette brug, men han brugte dem af princip ikke, hvor han kunne finde et lige så godt dansk ord. Derfor er det ejendommeligt, at han i sin bog kalder stedet for »Krydsstationen« både i teksten og på kortet, da han dog måtte opfatte i hvert fald »station« som et fremmedord. Han har åbenbart haft en anelse om, at ikke alle kunne følge ham, for han tilføjer i teksten »det nordslesvigske sporskifte«, d.v.s. han brugte et stort S, men når han skrev for sig selv eller i sine private breve skrev han »Krydsstationen« og brugte udelukkende små bogstaver.

H. V. Clausen skrev som nævnt i 2. udg. 1908 »Skiftesporret til Nordslesvig«, men i registeret »Nordslesvigske Skiftespor«. Hans fortrinlige bog kom i mange udgaver, og i 6. udgave 1932 bruger han nu slet ikke noget dansk navn, men udelukkende den tyske form »Flensburger Weiche«. H. V. Clausen var også et sprogligt bevidst menneske, til dels også sprogrenser, som skrev »hjul« i stedet for »cykel«. Her har han været ænseværdigt overkorrekt på tyskens vegne, dels i at bruge et tysk navn, dels i at gøre det mere »rigtigt« end selve jernbanedirektionen i Altona, hvis officielle form er »Flensburg-Weiche«.

Clausen var her fuldstændig på linie med den kendte tyske kunsthistoriker, konservator og professor Richard Haupt. Denne var en brav mand, men den 12. november 1929 offentliggjorde han et hvast læserbrev i Schleswiger Nachrichten under overskriften »Dänelei und kein Ende« (danskteri uden ende). Heri kærer han over former som »Taarstedt-Bahnhof« (Torsted i Sønder Angel), »Idstedt-Kirche«, og »Idstedt-Denkmal«, som han opfatter som udtryk for dansk sproglig indflydelse. Han vil have »Taarstedter-Bahnhof«, »Idstedter-Kirche« o.s.v. Helt galt er det med »Gottorpmühle«, som efter hans opfattelse burde hedde »Gottorfermühle«. Endelig klager han over, at jernbanedirektionen i Altona har ladet sig smitte af den slemme danske sot til at lade »Flensburger, sonst nordschles-

wigsche Weiche zur Flensburgweiche verunstalten«. Det sidste ord betyder »misdanne«.

Det kan drøftes, om Haupt havde ret i det sidste, for »Flensburg-Weiche«, som stedet vitterligt hedder, kan uden videre sammenstilles med lignende tyske navnepar som »Hamburg-Altona«. Men der findes rundt om i Sønderjylland stednavne som f. eks. »Tolkschuby«, dansk: »Tolk Skovby«, som afgjort er danske i formen, og som på rigtigt tysk burde hedde »Tolker Schuby«, men det har byen aldrig heddet.

Om Gottorp følgende: alle gamle latinske, danske og nedertyske kilder har formen »Gottorp« med p. Der er først kommet et f ind på p'stets plads i højtyisk ved det højtyiske lydskred, som hverken dansk eller nedertysk har taget del i. Højtyisk fik først indflydelse på styrelsens sprog i Sønderjylland i det 17. århundrede. Blandt de ældste højtyiske indskrifter må nævnes bibelciterne under malerierne på pulpituret i Gottorp slotskirke. De er fra 1590'erne, men på den tid havde Gottorp heddet Gottorp med p i halvfemtehundrede år. Nu er formen »Gottorf« på det slesvig-holstenske indenrigsministeriums bud blevet »amtlich«, officielt, men det er den ikke blevet rigtigere af, og begge former bruges nu på tysk, for der findes mange tyskere, for hvem landets ægte overlevering er vigtigere end en ministeriel bekendtgørelse. Danske forfattere bør selvfølgelig skrive »Gottorp«, hvad enten de skriver på dansk eller tysk.

Det samme gælder byen Gettorp i Danske Skov. Stednavnet er dansk, og der er ingen grund til at pynte det med et højtyisk f, som det beklageligvis er sket i Sønderjysk Månedsskrift.

H. V. Clausens overkorrekte og derfor urigtige form »Flensburger Weiche« har sit sidestykke i danske bladfolks gyselige glansnummer »Kielerkanalen«. Det har altid undret mig, at et dansk navn for et tysk sted skulle gøres mere tysk af danskere, end tyskerne selv gør. De siger nemlig ikke »Kieler Kanal«, men »Kiel-Kanal«, når de overhovedet kalder kanalen efter byen, hvad de i regelen slet ikke gør, hverken officielt eller uofficielt. Den hed på tysk »Kaiser-Wilhelm-Kanal«; nu hedder den »Nord-Ostsee-Kanal«, i daglig tale bare »der Kanal«. På ordentlig dansk må den hedde »Kiel-kanalen«.

Tilbage til Flensburg: den danske tradition, sådan som jeg mener at kende den, går ud på at sige ikke »Skiftespor«, men »Sporskifte«, og det har da også altid været sprogbrogen i Flensburg Avis. Det må dog indrømmes, at i daglig tale trænges det danske navn hårdt af det tyske »Weiche«, også i danske munde. Det bør vi modarbejde! Det kan synes at være en ligegyldig småting, men danskens vigen i Sydslesvig gennem 700 år har været en strøm af eftergiveren i småting.

Lad os for fremtiden huske, at det hedder:

Sporskifte, Gottorp, Gettorp, Kiel-kanalen.

Poul Kürstein.

Fortegnelse over avisartikler i 1967

Følgende forkortelser er anvendt: Flensborg Avis: FIA. Jydske Tidende: JT. Dannevirke-Hejmdal: DH. Der Nordschleswiger: DN. Sønderjyden: S. Vestkysten: V. Jyllands-Posten: J-P.

ALMINDELIG HISTORIE

- Harboe Kardel*: Optantenkinder wurden Preussen. (DN. 17.1.).
- Harboe Kardel*: Ratsherren, Ratsverwandte und Senatoren. Trykfejl: 1920 skal være 1820. (DN. 18.1.).
- J. Doose*: Oberst Melchior von Zeplin unter König Christian V. (DN. 20.1.).
- Harboe Kardel*: Schleswig-Holsteins Einzug in das preussische Haus. (DN. 24.1.).
- Ole Bech*: Bevægede politiår ved grænsen, da nazismen vandt terræn (samt. m. politimester H. E. Rein-Jensen, Haderslev). (JT. 12.2.).
- Eskild Bram*: Vi bad til Gud om ikke at gøre andre fortræd (samt. m. P. Kloppeborg, Harreby Østergård). (JT. 7.3.).
- Flemming Sørensen*: Willi A. Boelckes Kriegspropaganda 1939–41. (Goebbels: »Flensborg Avis er tyskfiendtlig«). (J-P. 23.3.).
- Eskild Bram*: Det kostede dyrt at blive ved Sønderjyllands jord. (Samt. m. propr. K. N. Lauesen, Juhlsminde). (JT. 26.3.).
- Stig Wörner*: Fædrelandsløse mindretal. (FIA. 4.4., 5.4.).
- Den dansk-tyske gensidighed (ledende artikel om mindretallets adgang til folketinget. (DH. 8.4.).
- Ole Bech*: I dækning bag en hest over den gamle grænse ved Hejls (samt. m. gdr. Knud Hansen, Hejls). (JT. 23.4.).
- Jens Bladt*: Spændende træk af politisk udvikling i Sønderjylland. (S. 2.5.).
- Flemming Seiersen*: Hoveriet overlever i sønderjydske Tingbøger. (J-P. 14.5.).
- Ole Bech*: Han prikker hul på myterne om det illegale arbejde (samt. m. adj. Aage Trommer, der skriver region III's historie). (JT. 14.5.).
- Stemmer I tysk, får I dæmningen til fastlandet. Rigsregeringen i Berlin gav valgløfte 1920. *Hindenburg-dæmningen*. (FIA. 30.5.).
- Eskild Bram*: Frankrig gav os prins Henrik og før ham professor Verrier (samt. m. Peter Slipsager, Rødekro). (JT. 18.6.).
- 100 år siden Morton Peto bragte banen til Tønder. (V. 27.6.).
- Harboe Kardel*: Auswanderer früher und heute. (DN. 22.7.).
- Andreas Friis*, Vonsbæk: Om tilfangetagelsen i Belgien. (S. 1.8.).
- Afgørende indflydelse fra Rødding-kredsens Venstre (historiske betragtninger ved Fr. Heick). (DH. 1.8.).
- Harboe Kardel*: Nordschleswigs Postwesen in früherer Zeit: Vier Schilling für den Postillon. (DN. 1.8.).
- Der er skrevet Danmarkshistorie i *Svabsted*. Lidt om bispeslottet, der først blev nedrevet 1705. Ill. (FIA. 19.8.).
- J. Dose*: Sonderburg: Als die deutsche Marine kam. (DN. 21.8.).

- Harboe Kardel*: Apenrade: 58 wollten Bürgermeister werden. (DN. 2.9.).
J. Dose: Preussen, Dänen oder Staatenlose / Vor 75 Jahren. (DN. 19.10., 20.10.).
Eskild Bram: Fangelejr med 500 russere blev drevet som en lejrskole (samt. m. pens. rektor G. Büchert, Kiel). (JT. 10.11., 27.11.).
 Socialdemokratiet i Tønder (Peter Møller). (S. 11.11.1967, 18.11.1967, 25.11.1967, 4.12.1967, 27.12.1967, 29.12.1967, 3.1.1968, 4.1.1968 og 8.1.1968).

PERSONALHISTORIE

- Torben Poulsen*: Interview med rektor, dr. phil. N. H. Jacobsen, Haderslev Katedralskole. (S. 28.1.).
Eskild Bram: Om farlige søveje og besværlige okseveje (samt. m. red. Carl Hagens, Flensborg). (JT. 29.1.).
Eskild Bram: Sønderjyllands Pimpernel var en tapper, unge pige (Karen Poulsen). (JT. 5.2.).
Frants Thygesen: En slesvigsk arbejderfører (Herman Clausen). (J-P. 24.1.).
Poul Kürstein: Skorstensfejer Peschkes 100 års dag. (Fritz Chr. Samuel Peschke, dansk kandidat i Slesvig 1867). (J-P. 20.2.).
E. A. R. Bodholdt: Tre kvindeskæbner – og Christiansfeld (Caroline Mathilde – Bente Frederikke – Christine Louise). (DH. 4.3.).
Morten Kamphövener: En gravsten og silhuet som minde (pastor Ludv. Chr. Müller, Starup). (JT. 12.3.).
Ole Bech: »Anne i Christiansfeld« skjulte våbendepot på svinestaldens loft (Fru Tinne Lund, Christiansfeld). (JT. 12.3.).
Johanne Petersen: Takkens glæde. Afsked med en præstegård i Satrup. (H. F. Petersen). Ill. (FLA. 7.4.).
 Sommersteddreng, der satte sit præg på Slesvigs historie (foredrag om Laurids Skau af seminarielektor H. V. Gregersen, gengivet in extenso). (DH. 23.5.).
Job. Larsen: Sønderjyde hædres på Slesvighus (Jette Skrumsager). (S. 3.6.).
J. Bjerregaard: Dødsdømt sønderborger reddet af kapitulationen (Torben Wolden-Rättinge). (S. 14.6.).
 Prins Richard drev til søs i maj 45. (S. 20.6.).
Ole Bech: Bare en mand, som kan lide at løse opgaverne (samt. m. W. Buch, Haderslev). (JT. 9.6.).
Villy Andersen: En ditmarsk digter – Klaus Groth. (S. 1.7.).
J. Dose: Reiches Schrifttum über Hadersleben / Dr. Achelis. (DN. 1.7.).
Heinz Andresen: Kaffebord og blå sangbog – Carl Hagens. (S. 10.7.).
Harboe Kardel: Gravensteiner Kaufmannssohn prägte Gesicht seiner Zeit / Ahlmann. (DN. 13.7.).
Harboe Kardel: Er kam aus Sayn-Wittgenstein vor 70 Jahren / Julius Huth. (DN. 9.8.).
Chr. Petersen: Fra barndom og ungdom under grænselandskår. Peder N. Kjær fortæller om drengetid i Vilstrup og om manddomstid i Aller sogn. (DH. 18.8.).

- Ole Bech*: Den gamle mand og historien. (Om H. P. Jørgensen, Olmersvold, Uge). (JT. 20.8.).
- Ole Bech*: Dialekter er ikke noget for de dannede... (Samt. med den alsiske hjemstavnsdigter Martin N. Hansen). (JT. 27.8.).
- Sigfred Jespersen*: Den ærlige arbejdsmand – Jens Bladt. (S. 15.9.).
- Sydslesvigs altmuligmand (samt. med pens. vandrelerer Jørgen Jørgensen, Slesvig). (JT. 15.10.).
- Eskild Bram*: 95-årig rømøser var skipper på fuldskibe (samt. m. Andr. Hansen). (J.T. 22.10.).
- Publmann*: Zum 100. Geburtstag von Landrat Friedrich Rogge, Tondern. (DN. 25.10.).
- J. Dose*: Auf Tyrstruphof sass 1599 Statthalter Gert Rantzau. (DN. 30.10.).
- Eskild Bram*: Med seilskib rundt om Kap Horn seksten gange (samt. m. kaptajn L. F. Flindt, Rønshoved). (JT. 26.11.).
- J. Dose*: Streit um des Pastors Butter/König Frederik 1583 in Wilstrup. (DN. 22.12.).
- Tb. Hansen*: Gregers Smed og hans bedrifter. (JT. 27.12.).
- J. Dose*: Der Freihof des Herzog Hans. (DN. 27.12.).
- Ole Hansen*: To sønderjyder siger farvel til Folketinget. (Dobbeltinterview med Jens Bladt og Andreas Hansen). (30.12.).
- Zachariasen*: 80-årig i Hoptrup den sidste bonderådsformand (samt. m. husslagter Andr. Sandholdt). (JT. 31.12.).

NATURHISTORIE

- Ejdum fuglekøje anlagt for 200 år siden. (FLA. 1.4.).
- Poul Hviid*: Trolskov-gåden synes nu løst (Jels). (S. 30.5.).
- Dr. med. *J. N. Lorenzen*: Haveøerne i Tønder. (V. 15.11.).

ARKÆOLOGI, MUSEUM OG FOLKLORE

- Ole Bech*: Tyrstrups middelalderlige tingsted er blevet fundet. (JT. 8.1.).
- Søren Telling*: De slesvigske bronzealderfyrsters grave langs Hærvejen. (JT. 22.1.).
- Ole Bech*: Gamle overleveringer om brandtræer forsvinder i Syd- og Sønderjylland. (JT. 26.2.).
- Niels Fenger*: Kaffedrikning i Sydslesvig. (J-P. 28.3.).
- Ole Bech*: Spor af middelalderby fundet ved Høkkelbjerg. (JT. 4.4.).
- Da der endnu var æggékonger til... Mågeæg er en stor delikatesse. (FLA. 10.5.).
- Job. Lensen*: Gravkammer fra stenalderen under udgravning i Vedsted. (S. 30.5.).
- Eskild Bram*: Arbejdsmand medlem af det kongelige oldskriftsselskab (samt. m. Andr. Wortmann, Padborg). (JT. 25.6.).

- Ole Bech*: Landsomfattende interesse for gammel egetræsbygning (bul-laden v. Tyrstrup gl. Præstegård). (JT. 6.8.).
- J. Dose*: Der Scharfrichter, ein vielseitiger Mann. (DN. 14.8.).
- Fornbyen under *Padborg*. I Draved mose har der en gang eksisteret en sø, der af arkæologer og geologer omtales som »fornsøen«. (FLA. 16.8.).
- Vedsted-stenalderhøjen rummer væsentlige historiske momenter. (Referat fra møde med 400 mennesker på udgravningspladsen). (DH. 28.8.).
- Gläser*: Ausgrabungen in Tondern: Der eiserne Helm von Drenghstedt. (DN. 1.11.).
- To klenodier af virkelig karat foræret til Åbenrå Museum (Carlsbergfondet bevilligede penge til 200 år gammel kommode og spejl). (S. 21.11.).
- Knud Bavngaard*: Udgravningerne ved Drenghsted og Dankirke. (J-P. 24.11.).
- Udgravningen i Drenghsted. (V. 13.12.).
- Juleskikke i Sydslesvig. Egernførde. (FLA. 23.12.).
- Benny Siewertsen*: Da Helligkrist kom med julegaver til børnene. (Juleskikke på Nordals i gamle dage). (S. 27.12.).

KUNST OG KULTUR

- H. Hattesen*: Den uheldige Nolde. (J-P. 10.1.).
- Birthe Lindberg*: Danske standure. (Green-ure fra Åbenrå m. v.). (J-P. 11.2.).
- Birthe Lindberg*: Friser-ure. (J-P. 8.4.).
- Ole Bech*: Arven fra Emil Nolde (samt. m. kunstmaler P. Nikolaisen, Egersund). (JT. 9.4.).
- Dr. med. *J. N. Lorenzen*: En flensborgsk marinemaler (Lorenz Petersen, 1803–1870). (V. 3.5.).
- Fr. Christensen*: Geschichte des Büchereiwesens im deutsch-dänischen Grenzraum. (DN. 18.5.).
- Eskild Bram*: Et dansk kulturcenter uden for rigets grænser (samt. m. P. Kürstein, Centralbiblioteket, Flensborg). (JT. 4.6.).
- G. Paulsen*: H. Fuglsang in der Kunstgeschichte. (DN. 17.6.).
- Adolph Andersen*: Dansk teater i Sønderjylland under tyskernes styre. (Teaterdirektør Vilh. Petersen, København). (JT. 16.7.).
- Birthe Lindberg*: Sønderjyske håndarbejder. (J-P. 29.7.).
- Pastor *M.-P. Seedorff*: Emil Nolde som religiøs kunstner. (V. 4.8.).
- Chr. Winther*: Emil Nolde. (V. 4.8.).
- Aage Laumark*: Slesvigeren Emil Nolde. (J-P. 7.8.).
- M. Kamphöbener*: Da Nolde boede på Als. (JT. 8.8.).
- Også et jubilæum (af forfatteren Steffen Steffensen, St. Nustrup, der udsender sin tyvende bog). (DH. 12.8.).
- G. K. Jørgensen*: Begynder mænd igen at gå med kniplinger? Ill. (FLA. 15.9.).
- Th. Kaufmann*: Kvindelig husflid i Sundeved, der blev til kunsthåndværk. (FLA. 27.9., 28.9.).

- Eskild Bram*: Dramaet i Gråsten og dramaet i Sydslesvig (samt. med fru Ny Balle, Flensborg). (JT. 10.10).
- Kaj Sieverts*: Af maler Ovens saga. (V. 27.10.).
- Harboe Kardel*: Der Maler vom Kirchplatz / Jes Jessen starb vor 100 Jahren. (DN. 18.12.).
- Eskild Bram*: Den danske bog hævder sig syd for grænsen (samt. m. generalsekretær Hans Ronald Jørgensen, Flensborg). (JT. 21.12.).

KIRKE, SKOLE OG SPROG

- Kaj Sieverts*: Fra Katharinenheerde kirke i Ejdersted. (V. 20.1.).
- Eskild Bram*: Latinskolen i Haderslev fejrer 400 års jubilæum. (JT. 22.1.).
- Morten Kamphövener*: Holstenere på Skaarup danske seminarium. Fra 1834–1848 dimitteredes 50 holstenere fra det fynske seminarium. (FlA. 3.3.).
- J. Dose*: Alte Dorfkirche Hoptrup soll restauriert werden. (DN. 23.3.).
- Poul Kürstein*: Slesvig domkirke. (J-P. 23.3.).
- Fjernsynets ansvar for sprogudviklingen (ledende artikel). (DH. 4.4.).
- Harboe Kardel*: Ein »Samenkorn« wurde gelegt – Apenrade als Ausgangspunkt der Missionsbewegung vor 80 Jahren. (DN. 8.4.).
- Hans Magle*: Den danske og den tyske kirkesalmebog i Sønderjylland. En sammenligning. (FlA. 10.4.).
- Harboe Kardel*: Feldstedts Kirchenglocken – Vor 200 Jahre. (DN. 25.4.).
- Kaj Sieverts*: Fra Oldenworth Kirke i Ejdersted. (V. 19.5.).
- Haakon Husted*: Jaruplund, den danske højskole i Sydslesvig. (JT. 31.5.).
- Eskild Bram*: 2.000 »gerokker« til præsten med guldkonfirmationen (samt. m. pastor Fr. Jessen, Tinglev). (JT. 4.6.).
- Harboe Kardel*: 400 Jahre deutscher Unterricht in Apenrade. (DN. 13.6., 14.6. og 15.6.).
- Bernhard Hansen*: Lejrskolehjemmet Vesterled på Holmsland. Den sydslesvigske lejrskoles 20 års fødselsdag. Ill. (FlA. 15.6., 19.6.).
- Hans Lund*: Sønderjysk Skoleforening gennem 75 år. (V. 26.6.).
- Afsked med Haderslev Katedralskole (både med den gamle bygning og med rektor, dr. phil. N. H. Jacobsen). (DH. 26.6.).
- Sønderjysk seminarie-forsøg (interview med rektor J. Utoft, Haderslev). (DH. 8.7.).
- 46 år i den danske skoles tjeneste i Sønderjylland (interview med pens. overlærer J. I. Hansen, Haderslev). (DH. 10.7.).
- Af Toftlund kirkesogns kronik (afslutning på en artikelserie af pastor emeritus H. C. Lassen. Tidligere artikler bragtes 14. og 20. april, 6., 16., 20. og 27. maj, 3. og 10. juni, 8., 17. og 22. juli). (DH. 29.7.).
- Haakon Husted*: Den danske kirke i Sydslesvig. Ill. (FlA. 4.8.).
- Vore børn skal lære, hvad det vil sige at være danske (udtalelse af borgmester Erhard Jacobsen, Gladsaxe, hvis kommune har overtaget Hajstrup skole, der vil blive drevet som lejrskole under navnet Dannevirke Skolen). (DH. 11.9.).

- J. Dose:* Vor 70 Jahren: Schulverhältnisse vor einst / Hadersleben. (DN. 28.9.).
- J. Dose:* Gab es eine gute alte Zeit? / Schulbesuch. (DN. 29.9.).
- For 64 år siden startede den danske gymnastik i Sydslesvig. (FIA. 30.9.).
- Harboe Kardel:* Die Christkirche in Tondern vor 375 Jahren eingeweiht. (DN. 6.10.).
- Eskild Bram:* 25 års præstegerning i spændingens land (samt. m. pastor M. Nørgaard, Flensborg). (JT. 8.10.).
- Johannes Rohdis:* Her holdt det danske sprog sig længst (Fjolde). Ill. (FIA. 13.10.).
- Harboe Kardel:* Tondern: Als Brorson deutsch dichtete. (DN. 19.10.).
- En ny indstilling imod Sønderjylland. (Ledende artikel med kommentar til Danmarks Lærerhøjskoles forslag om oprettelse af provinsafdelinger). (DH. 19.10.).
- Provst Knuths forslag til dansk-tysk kirkeordning. Den fulde ordlyd af Flensborg-provstens indlæg i »Kirche der Heimat«. (FIA. 24.10.).
- Johs. Nielsen,* Rise: Spor af gamle dages gudsdyrkelse i Rise. (S. 6.11.).
- J. Dose:* Als die Abstinenzler nach Nordschleswig kamen / Guttempler. (DN. 22.11.).
- Ole Bech:* Lutherske forfattere klippede flittigt i de katolske værker (samt. m. sognepræst Urban Schrøder, Varnæs). (JT. 17.12.).
- Fr. Schrøder:* »Den blå sangbog« og sønderjyderne. (FIA. 21.12.).
- Kirken i Rise og den hellige Lars (Johs. Nielsen). (S. 27.12.).
- Gådefuldt skulpturfelt i *Slesvig* domkirke tydet? Ill. (FIA. 29.12.).

ENKELTE LOKALITETER

- A. Larsen:* Da Emmerlev sognefolk plaskede husvant til søs. (V. 2.1.).
- Kollektivbyggeri og kulturforening i Løgumkloster. (DH. 14.1.).
- Udviklingen i Tyrstrup kommune, interview med sognerådsformand Skjalm Wintther. (DH. 16.1.).
- Nyt boligkvarter i Hammelev snart bebygget. (DH. 17.1.).
- J. Dose:* Das Ende der 500 Jahre alten Schlossmühle Hadersleben. (DN. 18.1.).
- J. Dose:* Rache für angetane Schmach (Augustenburg Schloss). (DN. 28.1.).
- Ole Bech:* Et enestående by-miljø, hvis gamle karakter skal bevares (Christiansfeld). (JT. 29.1.).
- J. Dose:* Gutshof »Oyenschof« aus Kriegswirren entstanden. (DN. 16.2.).
- Ny og gamle gadebetegnelser. »Slukefter«-navnet fastholdes. Da trafikken fra Flensborg nordpå gik over Nyhus. (FIA. 27.2.).
- Agtrup* smedje 100 år familiebesiddelse. Carsten Ingwer Petersen købte smedje 1867 for 975 mark. (FIA. 27.2.).
- Ole Hansen:* Det søde liv i Sønderborg, bordel og 85 beværtninger. (Om Sønderborg før 1. verdenskrig). (S. 8.3.).
- Søren Telling:* Da Kovirkevold var ved at blive sat under vand. (JT. 10.3.).
- Ole Hansen:* Med ruten Fynshav-Bøjden vender gamle tider tilbage. (Om færgeforbindelsen Als-Fyn omkring 1600). (S. 28.3.).

- Nøglen drejet om i Kværs (Sammenslutning med Graasten kommune). (DH. 3.4.).
- Ole Hansen*: Stadig kørsel med damptog på Sønderjyllands hovedbane. (S. 5.4.).
- Chr. Ingwersen*: Junker Ulv på Fresenhagen var ikke til at spøge med. Den tidligere adelsgård øst for Læk siden 1919 i en alsisk bondeslægtseje. Ill. (FIA. 14.4.).
- Ole Bech*: Man kan sammenligne refugiet med en Storebæltsfærge (samt. m. forstanderinde Olga Kaae, Løgumkloster). (JT. 30.4.).
- Ole Bech*: Oksedrivernes spor kan stadig følges til Læk. (JT. 5.5.).
- O. Hansen*: Jernbanen sent til Sønderborg på grund af datidens uenighed. (S. 8.5.).
- J. Dose*: Adelshof mit Tradition – Gut Bortschau. (DN. 10.5.).
- J. Dose*: Königliches Krongut Aarö. (DN. 13.5.).
- Knud Bavngaard*: Tabt etiket kan hjælpe Ribe til ny dåbsattest. (J-P. 14.5.).
- J. Dose*: Herren auf Wandlinghof. (DN. 16.5.).
- Huh hej, fulde sejl! Kaptajn Magda færdes med sin lore på linien Dagebøl-Oland. Ill. (FIA. 19.5.).
- Marskbanen – et stykke hjemstavnhistorie. På lørdag standses persontogstrafikken Nibøl-Tønder, der har bestået i 80 år. (FIA. 24.5.).
- Harboe Kardel*: Letzte Fahrt von Hoyer – Hindenburgdamm ersetzt Schiffverbindung. (DN. 30.5.).
- J. Dose*: 565 Jahre Beierholm. (DN. 31.5.).
- J. Dose*: Vor 70 Jahren: Das »Catharina-Heim« (Hadersleben) kostete nur 100.000 Mark. (DN. 9.6.).
- J. Dose*: Haderslebens Einwohnerzahlen in Krieg und Frieden. (DN. 23.6.).
- Harboe Kardel*: Tonderns erste Eisenbahn. (DN. 26.6.).
- Apenrade: Stiftung ohne Stifter / Haus Leismann, Kl. Töpferstrasse. (DN. 11.6.).
- N. C. Spandet*: Træk af Burkal sogn fra før genforeningen. (DH. 13.6.).
- Dansk Sundhedstjeneste i Sydslesvig. Ill. (FIA. 15.6.).
- Historien om Vyks fire havne. Allerede i 1492 opstod den første havn. Ill. (FIA. 16.6.).
- Paul Tappe*: Vi blader i den vestlige *Oksevejs* begivenhedsrige og brogede annaler. Tønder -- Læk. Ill. (FIA. 23.6.).
- L. S. Ravn*: Et blodigt drama på als og dokumenterne bag det (mord på Als 1818). (JT. 25.6.).
- 300 år siden Østerby bønderne stred for retten til Lindskov. (V. 10.7.).
- J. Dose*: Nur drei Autos rumpelten durch die Strassen Sonderburgs / Vor 60 Jahren. (DN. 11.7.).
- Harboe Kardel*: Die Sibbers vom Klixbüllhof. (DN. 24.7.).
- Harboe Kardel*: Der Ochsenweg zwischen Tondern und Leck. (DN. 31.7.).
- Kaj Sieverts*: *Broager* kirkes tvillingetårne. Sagn og sandhed omkring *Broager* kirke. Ill. (FIA. 11.8.).
- J. Dose*: Hadersleben: Herrensitz an der Förde / »Nygaarden«. (DN. 21.8.).
- J. Dose*: Haugaard – stilreiner Gutshof. (DN. 24.8.).
- J. Dose*: Aastruphof – Gutshof mit Vergangenheit. (DN. 31.8.).

- Friedrich Ferdinand*: Flaget på Lyksborg slot. (FIA. 2.10.).
- B. Siewertsen*: Havnbjerg Mølle skal genindvies mortensaften. (S. 6.10.).
- Da den prøjsiske administration indførtes. 100 år siden, den nuværende amts-inddeling indførtes (Husum amt). (FIA. 10.10.).
- Johs. Brøndum-Nielsen*: Stednavne i Sønderjylland. (FIA. 13.10.).
- J. Dose*: Hadersleben: Vor 75 Jahren: Der Herzog ritt an der Spitze. (DN. 14.10.).
- Aus der Geschichte des Singvereins Tondern. (DN. 10.10., 14.10. og 19.10.).
- J. Dose*: Hadersleben: 600 jähriger Freihof. (DN. 17.10.).
- Kai Chr. Rasmussen*: Danske kongeslotte syd for grænsen. (V. 17.10.).
- J. Dose*: Hadersleben: Erik von Pommern gab 1417 Privilegien für Stubbenhof. (DN. 18.10.).
- Harboe Kardel*: 275 Jahre Alter Friedrichen Koog. (DN. 20.10.).
- Harboe Kardel*: 70 Jahre Posthaus Hoyer. (DN. 23.10.).
- J. Dose*: Eine Wanderung durch das alte Hadersleben. (DN. 31.10.).
- J. Dose*: Kehlet, ein 500-jähriger Adelshof. (DN. 8.11.).
- 100 Jahre Postamt Toftlund / 200 Jahre Postgeschichte. (DN. 11.11., 13.11.).
- Harboe Kardel*: 80 Jahre: »Marschbahnhof« Tondern. (DN. 13.11.).
- J. Dose*: Vor 95 Jahren: Ein schwarzer Tag für Aarö. (DN. 14.11.).
- Søren Telling*: Jyllands første jernbane, der gik gennem Dannevirke. (JT. 14.11.).
- Et sogns samlingssted. Reportage i anledning af 60 årsdagen for Hygum forsamlingshus. (DH. 18.11.).
- Tondern vor rund 100 Jahren. (DN. 22.11.).
- J. Dose*: Sturmfluten vor Kekenis 13. Nov. 1872. (DN. 22.11.).
- Harboe Kardel*: Tondern, Stadt der Baupflege / Vor 60 Jahren – Landrat Rogge. (DN. 29.11.).
- Johannes Petersen*, Abild: Abild fra en svunden tid. (V. 4.12.).
- Johannes Petersen*, Abild: Da vejene i Abild og Nør Tønder herred var et problem. (V. 7.12.).
- Sønderjylland fuldautomatiseret. Historisk øjeblik, da Hammelev central kobledes ind på nettet. (DH. 9.12.).
- Collundparken nu klar til at tage imod publikum. Den historiske have på Duborg banke genskabt. Over 300 år i slægten Collunds besiddelse. (FIA. 22.12.).
- Tønder som gifteby i juletiden (interview med fuldmægtig H. Sønnichsen om »Nordens Gretna Green«). (DH. 23.12.).
- J. Dose*: Eislauf auf dem Haderslebener Damm einst und jetzt. (DN. 23.12.).

ERHVERV

- Harboe Kardel*: 150 Jahre Sparkasse Apenrade. (DN. 14.1.).
- Aabenraa sydjysk center for HF-uddannelse. (DH. 21.1.).
- Harboe Kardel*: Vor 40 Jahren = »Heerings-Wunder« in der Apenrader Förde. (DN. 7.2.).

- J. Dose*: Sparen vor 100 Jahren. (DN. 11.2.).
 FIAT til Vojens. Den italienske fabrik opretter klargørings- og reeksportafdeling i Sønderjylland. (DH. 22.2.).
Schaumann: 140 Jahre Carlshütte Rendsburg / Ahlmann. (DN. 25.4.).
Eskild Bram: Fra front-landbrug hjem til afvanding ved Tønder (samt. m. Henrik Petersen, Korntved). (JT. 7.5.).
Harboe Kardel: Er war immer ein Lord – Viehhandel um die Jahrhundertwende. (DN. 10.5.).
Th. Claudi Westh: Jordlovsudvalgets sønderjyske virke med tilbageblik. (DH. 24.8.).
Gläser: Tondern: Hafen und Handelswesen der Wiedaustadt (aus alten Annalen). (DN. 6.11.).
Emil Lorenzen: Sejlskibsbygning i det gamle Flensborg. Kong Christian IV lod sit flagskib bygge i Flensborg. Ill. (FIA. 17.11.).
Ole Bech: En fordrevet parykmager skabte Christiansfelds honningkager. (JT. 24.12.).

AF DAGENS DEBAT

- Det fjerde universitet – diskussion i SI for Nørre Rangstrup herred. (DH. 16.1.).
 Foran en ny deling af Sønderjylland? Artikel af redaktionssekretær Anker Nørsgaard om den kommunale strukturdebat. (DH. 21.1.).
 Før afgørelsen skal træffes. Ledende artikel med kommentar bl. a. til ytringer af forstander Arnfred om universitetets placering. (DH. 24.1.).
 Ønsker ikke Sønderjylland som én stor amtsrådsreds (udtalelse af borgmester Olesen, Haderslev). (DH. 28.1.).
 Eventyret om Jordkampen. Kommentar i ledende artikel til debat udsprunget af artikel i Sønderjysk Månedsskrift af Hans Andersen, Kongsbjerg. (DH. 30.1.).
 Ét stort, sønderjysk amt har forskellige svagheder (interview med borgmester Erik Jessen, Aabenraa). (DH. 4.2.).
 Diskussionen om kommune- og amtssammenlægninger (udtalelse af amtmand Vagn-Hansen, indlæg af Svend Christensen, Burkal). (DH. 6.2.).
 Heick advarer mod sønderjysk storamt. (DH. 10.2.).
 Professor Mogens Fog opfordrede Sønderjylland til at tage mere fat (referat af møde i Sønderjysk Universitetsforening). (DH. 23.2.).
 Egsudviklingen kræver et selvstændigt Tønder amt (henvendelse til folketinget fra amtsrådet). (DH. 25.2.).
Eskild Bram: Rammes Sydslesvig nu af en »tredie bølge«? (samt. m. Carsten Boyesen, Risum). (JT. 5.3.).
Flemming Sørensen: De vesttyske nødretslove (Jakob Kronika om Weimartidens nødparagraffer). (J-P. 10.3., 11.3., 14.3., 16.3., 22.3.).
Niels Bøgh Andersen: Sydslesvigs danskhed – og den folkelige nutid. (FIA. 10.3., 11.3.).
Eskild Bram: Europæisk egoisme har skræmt vor tids ungdom (samt. m. Bøgh Andersen, Jaruplund). (JT. 12.3.).

- Eskild Bram:* Skamling som et »Hindsgaul«? (samt. m. Mads Thuesen, Anslet). (JT. 12.3.).
- Ole Bernt Henriksen:* Tysklands problem-dialektik (Danmark og den vesttyske forbundsrepublik). (J-P. 22.3.).
- Fr. Rudbeck:* Et sønderjysk storamt? (J-P. 3.4.).
- Eskild Bram:* Flensborg venter nu den tredje bølge (samt. m. borgmester Helm Christensen, Flensborg). (JT. 9.4.).
- Eskild Bram:* Historisk interesse kan redde foreningslivet (samt. m. Cornelius Schmidt, Døstrup). (JT. 14.5.).
- Th. Egebæk, seminarieforsender:* Når grænsen slettes. Fællesmarked og nationalt værn. (J-P. 16.5.).
- Fr. Rudbeck:* Danskhedens fremtid i Sydslesvig. (J-P. 26.5.).
- Det må sikres, at jorden bliver på danske hænder (fra generalforsamlingen i De sønderjyske Danske Samfund). (DH. 10.6.).
- Danske virksomheders begunstigelser i Sydslesvig (70 skandinaviske firmaer i Sydslesvig). (J-P. 29.6.).
- Store strandområder bedre end småtterier (forslag om to sommercentre i Haderslev amt, udtalelse af stiftamtmand J. Pinholt). (DH. 5.7.).
- Haderslev Næs kan blive turist-paradis (udtalelse af stiftamtmand Pinholt ved møde på Lunding kro). (DH. 22.8.).
- Eskild Bram:* Sydslesvigsk bonde om Danmark og »De Seks« (samt. m. Erik Paulsen, Musbæk). (JT. 10.9.).
- Flere sogne hellere til Ribe end til Sønderjysk storamt. Men næsten alle 33 i Tønder amt har udtalt sig for opretholdelse af amtet (en redegørelse »Hvad siger sognerådet« forelagt i Tønder amtsråd). (DH. 19.9.).
- Eskild Bram:* Jordlovene er det vigtigste politiske spørgsmål i dag (samt. m. Landeværnets formand, J. Refslund Poulsen, Bovlund). (JT. 5.11.).
- Fr. Rudbeck:* Egnsudvikling nord og syd for grænsen. (J-P. 24.11.).
- Eskild Bram:* Kan mindretallets unge få lov til at »bytte hære«? (samt. m. lærer Carl Andresen, Vanderup). (JT. 3.12.).
- Flemming Seiersen:* Als-området som dansk-tysk feriecenter. (J-P. 7.12.).
- Flemming Seiersen:* Gråsten venter hastig vækst. (J-P. 7.12.).
- Problemer og overvejelser omkring ny storkommune. Hvordan det står til på Rødding-egnen. (DH. 16.12.).

**Andels-
Svineslagteriet
i Kolding**

Grundlagt 1888

**Grænselandets liv
grænselandets sang**

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

A. Nielsen & Co. A/S
Nykøbing Falster

**Lolland-Falsters
Folketidende**
Stiftets største blad

Nykøbing F.

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største dagblad

Paul Thomsen

Krusaa

*Kolonial, spirituosa, køkkenud-
styr, trikotage, herreekvipering*

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

**Besøg
landsdelens
museer**

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

**Graasten
Andelsslagteri**

SKÆRBÆK BANK ^{A/S}

Grundlagt 1920

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50

**Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole**

Brørup station

**Sønderjyllands
Kreditforening**

Haderslev

**Sønderjyds
Tæppefabrik**

*A. R. Kjærby A-S
Højer*

Graasten Bank ^{A/S}

GRAASTEN

^{A/S} Sønderjyds Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

Restaurant **Grænsen**

C. Heiselberg
Krusaa

Hejmdals

BOGTRYKKERI

AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

Strik til hele familien

... men husk det skal være

mølægte

Sønderborg
GARN

ORBESEN

Stormagasin
HADERSLEV

DEN NORDSLESVIGSKE
FOLKEBANK
AKTIESELSKAB
AABENRAA

KONTORMØBLER

P. J. SCHMIDT A/S
Vojens - Telefon (045) 4 12 26*

Sønderjysk Månedsskrifts adresse:
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.
Redaktørernes adresser:
Viceskoleinspektør W. Christiansen,
Brorsønsvej 37, Tønder.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz,
Tøndervej 173, Aabenrå.
Cand. polit. Inger Bjørn Svønsson,
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.
Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder

HOPTRUP HØJSKOLE - Hoptrup

Vinterskole for unge mænd og kvinder
3 eller 5 mdr. fra november ell. januar
Sommerskole for unge mænd og kvin-
der, 3 ell. 5 mdr. fra maj. Axel Nielsen

DANEOD HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole
Tlf. (044) 6 41 12

Gunner Rasmussen

M. Schaumanns Klædefabrik A/S

Afd. for kemisk rensning TRYLIN
Haderslev

SØNDERBORG HANDELSSKOLE

Handelsgymnasium - Handelshøjskole-
afdeling
Sdr. Landevej 30 - Tlf. (044) 2 55 25

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM ¹/₃ • VOJENS